

С.О. Біляєва, І.М. Дрига, О.Є. Фіалко

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА АСОЦІАЦІЯ “УКРАЇНА–ТУРЕЧЧИНА” У 2006–9рр. ХРОНІКА ПОДІЙ

Важливим кроком у розвитку співробітництва вчених, діячів культури, широко-го кола громадськості, налагодження діалогу культур країн-сусідів України та Туреччини стала фундація Історико-культурної асоціації “Україна – Туреччина” (ІКАУТ). Її організації сприяли поступове піднесення тюркології протягом останніх десятиліть і, зокрема, археологічні дослідження. Членами асоціації є діячі науки, літератури, мистецтва, політики різних країн – України, Туреччини, Німеччини, Казахстану.

У квітні 2005 р. радою засновників у складі С. Біляєвої, І. Джанкорель, О. Фіалко, Ю. Кочубея та А. Куркова було прийнято рішення про заснування історико-культурної асоціації та проведення Установчих зборів. 2 червня 2005 р. відбулися Установчі збори, де було прийнято рішення про створення організації, обрано її правління та затверджено Статут. До складу правління обрано пані Світлану Біляєву (голова правління), пані Іджляль Джанкорель (почесний голова правління), пана Юрія Кочубея (1-й заступник голови), пані Ірину Дригу (2-й заступник голови), пані Олену Фіалко (відповідальний секретар).

11 жовтня 2005 р. Історико-культурна асоціація “Україна – Туреччина” отримала свідоцтво про державну реєстрацію.

2 грудня 2005 р. у резиденції Посла Туреччини в Україні під головуванням почесного голови правління асоціації пані І. Джанкорель та у присутності експерта у справах культури та туризму Посольства Туреччини в Україні пані Е. Шакар відбулася робоча зустріч членів асоціації і представників організацій, які висловили бажання вступити до асоціації. На зустрічі була присутня заступник міністра культури України пані Ольга Костенко, яка привітала створення асоціації і висловила пропозиції щодо співробітництва з Міністерством культури України у проведенні культурних акцій, організації виставок та розвитку туризму. У робочій зустрічі взяли участь Х.А. Ернандес, заступник генерального директора Національної філармонії України; Г. Макаренко, диригент Національного академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка; Е.С. Спіцин, завідувач кафедри педагогіки Київського національного лінгвістичного університету; О.С. Мавріна, к.і.н., учений секретар Інституту сходознавства НАН України; Ю.М. Кочубей, к.і.н., провідний науковий співробітник Інституту сходознавства НАН України; О.Б. Бубенок, д.і.н., провідний науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Кримського; І.М. Дрига, к.ф.н., старший науковий співробітник Інституту сходознавства НАН України; Ф.І. Арнаут, к.ф.н., доцент кафедри тюркології КНУ імені Тараса Шевченка; О. Дерменджи, к.ф.н., доцент кафедри тюркології Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка; М. Купцова, старший викладач Київського національного університету культури; Л. Немиря, голова правління Фонду розвитку українського кіно; члени асоціації “Україна – Туреччина” – співробітники Інституту археології НАН України к.і.н. С.О. Біляєва (голова правління), к.і.н. О.Є. Фіалко (відповідальний секретар), к.і.н. Ю.В. Болтрик, завідувачка Музею археології НАН України к.і.н. Л.В. Кулаковська.

9 грудня 2005 р. на засіданні членів асоціації були створені секції за напрямками діяльності, представлені та обговорені перспективні і поточні плани робіт освітнього та науково-дослідного напрямків.

22 березня 2006 р., як вже згадувалося вище, відбулася презентація асоціації.

Асоціація є громадським об’єднанням. Основне ядро її складають співробітники кількох наукових та освітніх установ – Інституту археології та Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України, Київського національного університету ім. Т. Шевчен-

ка, Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Головним завданням ІКАУТ є об'єднання фахівців з різних галузей науки та громадських діячів для вивчення і збереження культурної та історичної спадщини населення України і Туреччини на теренах Євразії. Основним напрямком роботи асоціації відповідають завдання тематичних секцій: археологічної, історичної, етнографічної, музейної, пам'яткознавства, філології та літератури, розвитку історичного туризму, музичної. Розроблено поточний і перспективний плани роботи ІКАУТ, які передбачають проведення спільних конференцій, семінарів, "круглих столів", виставок, фольклорних та класичних фестивалів, презентацій наукових праць, сприяння обміну студентами, розвитку туризму тощо. У перспективі планується обмін виставками старожитностей України і Туреччини та народної творчості; створення культурного та бізнес-центру "Караван-сарай", де буде налагоджено науково-просвітницьку роботу, зібрано бібліотеку українських і турецьких видань; проведення лекторіїв, презентацій нових літературних та наукових видань; створення мовних курсів, гуртків дитячої творчості, музичного салону та інші заходи. Проте це програма-максимум, але вже сьогодні можна говорити і про певні результати роботи членів асоціації.

У межах роботи щорічної наукової конференції Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні, постійними учасниками якої є більшість членів ІКАУТ, започатковано роботу тюркологічної секції. Слід відзначити особливу роль в організації роботи конференції директора Центру пам'яткознавства НАН України, керівника однієї із секцій асоціації к.і.н. О.М. Титової. На засіданнях цієї секції, проведених вже тричі, представлено новітні напрацювання в галузі археології, історії, етнографії, мовознавства, літературознавства, філології, діалогу української та тюркських культур на терені України. Порушення актуальних проблем співіснування різних етносів козацької доби та їхнє обговорення служитимуть розвитку нового бачення багатьох складних сторін історичного минулого, взаєморозумінню сучасних народів України та Туреччини. Доповіді учасників конференції, а відповідно і її тюркологічної секції, вийшли друком у трьох збірниках матеріалів конференції 2006–2008 рр. Асоціація була також одним з організаторів республіканської конференції з історії науки і техніки (Очаків, вересень 2009 р.), матеріали якої вийшли друком.

Серед організаторів і учасників іншої щорічної конференції – "Сходознавчі читання А. Кримського", – яку проводить Інститут сходознавства НАН України, також багато членів асоціації (С. Біляєва, Ю. Кочубей, І. Дрига, О. Фіалко, Ю. Болтрик, О. Мавріна, О. Бубенок, І. Карашевич, А. Рог, І. Прушковська, Т. Арнаут, І. Козир та ін.).

Активну участь члени ІКАУТ брали також у роботі мовознавчих, літературних, фольклорних, історичних та етнографічно-етнологічних наукових конгресів всесвітнього та міжнародного масштабу, що проходили у Туреччині та інших країнах світу, є добре знаними і користуються визнаним авторитетом за кордоном. Серед найбільш помітних наукових форумів варто відзначити Міжнародний курултай із проблем турецької архітектури та містобудування в Анкарі (2007 р.), Перший археологічний євразійський конгрес в Ізмірі (2007 р.) та 38-й конгрес орієнталістів (ІКАНАС) в Анкарі (2007 р.), Всесвітній конгрес алгаїстів (ШАК), Всесвітній конгрес османських та доосманських студій (СІЕПО), серію міжнародних наукових симпозіумів центру "Мірас" Республіки Туркменістан при президентові Туркменістану, 2007–2009 рр. Міжнародний літературний конгрес КІБАТЕК (Спілки тюркських літератур Кіпру та Балкан; Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Sempozyumu, Almatı – Kazakistan) та ін.

Тексти доповідей, прочитаних на цих симпозіумах, виходять друком. Неодмінна участь членів ІКАУТ у численних зарубіжних регіональних конгресах сприяє утвердженню реноме України як держави з високим науковим потенціалом, у тому числі і в галузі тюркології. Оргкомітетом 38-го Міжнародного конгресу ІКАНАС була високо оцінена плідна робота української делегації, а доповіді археологів України відзначені як найкращі доповіді археологічної секції форуму. У 2009 р. голова правління асоціації С.О. Біляєва була обрана Міжнародною комісією Туріяк "Distinguished Senior Citizen 2009 y." від України та отримала нагороду від прем'єр-міністра Туреччини Ердогана.

Під час перебування на XV (2005 р.) конгресі Турецької історичної асоціації в

Анкарі члени делегації були прийняті послом України в Турецькій Республіці паном О. Міщенком. У вересні 2007 р. українська делегація брала участь у роботі Міжнародного конгресу ІКАНАС-38. Її очолював заступник голови асоціації Ю.М. Кочубей, а переважну більшість склали члени ІКАУТ. Високий рівень доповідей українських учених був спеціально відзначений на заключному засіданні конгресу. Делегацію було запрошено на прийом у Посольстві України в Туреччині.

Група археологів – фахівців у галузі середньовічної археології відвідала Еге Університет (Ізмір), де мала зустріч із турецькими колегами та оглянула експозицію Археологічного музею університету.

Члени ІКАУТ – педагоги провідних навчальних закладів України проводять лекторську діяльність серед студентства – викладають спеціальні курси з турецької мови, літератури, історії.

У свою чергу, член асоціації пан К. Ібрагімзаде (Туреччина) за сприяння членів правління ІКАУТ відвідав Кіровоград, де прочитав для студентів Кіровоградського державного педагогічного університету курс лекцій з історії мистецтва Туреччини.

За значні заслуги у справі розвитку тюркологічних досліджень вчені України та Туреччини були нагороджені Почесними дипломами асоціації.

Співпраця наукових колективів спрямована на відтворення історичної правди у висвітленні проблемних питань спільної історії України та Туреччини. Як засвідчили результати робіт останніх років, міжнародне співробітництво дозволяє розширити кордони досліджень та наші уявлення щодо культурної спадщини України і Туреччини. Подолання стереотипів щодо відмежування культур і, навпаки, вивчення їхніх взаємовідносин та взаємовпливів у країні, яка має багато етнічних груп, розмаїття залишків їхнього культурно-історичного розвитку сприятимуть подальшому створенню фундаменту української політичної нації.

Важливе місце у діяльності ІКАУТ посідає робота секції філології та літератури. Вона спрямована на розвиток мовознавчих, фольклористичних, літературознавчих та перекладацьких досліджень, не обмежуючись територією Туреччини, а поширюючи коло інтересів на всі місця проживання та розповсюдження культури тюркських та тюркомовних народів світу. У межах угоди про співробітництво між Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка і Турецькою агенцією співробітництва та розвитку (ТІКА) було фінансовано та реалізовано цілу низку культурно-наукових заходів, серед яких два “круглих столи” “Тюркомовні народи України” (травень 2005 р., листопад 2008 р.).

Турецьке управління співробітництва і розвитку (ТІКА) продовжує надавати стипендії для стажування в Туреччині студентів-тюркологів (Університету Газі, Хаджет-тепе, Стамбульського тощо).

За сприяння Міжнародної спілки бізнесменів України та Туреччини була організована зустріч студентів з відомим перекладачем російської літератури, деканом літературного факультету Стамбульського університету паном А. Бахрамоглу, “круглий стіл” “Лауреат Нобелівської премії з літератури 2006 р. Орхан Памук: текст та контекст” (5.12.2006, за участю Л.В. Грицик, В.М. Підвойного, О. Дерменджі, Г.В. Рог, І.М. Дриги, відомих письменників з Туреччини Альпера Акчама та Метіна Турана).

У Турецькому центрі інформації КНУ ім. Тараса Шевченка двічі (2007, 2008 рр.) проводились курси підвищення професійної кваліфікації групи викладачів гагаузької мови з Одеської області. Доц., к.філол.н. Ф.І. Арнаут та доц., к.філол.н. І.М. Дрига вперше викладали гагаузьку мову у порівняльному аспекті на широкому міжтюркському тлі. Всеукраїнська організація “Союз гагаузів України” висловила щире подяку директору центру В.М. Підвойному та викладачам.

Тюркологами – членами асоціації було підготовано низку наукових монографій та навчальних посібників. За участю І.Ф. Чернікова, І.М. Дриги, О.С. Мавріної триває видання вибраних сходознавчих праць очільника української тюркології А.Ю. Кримського (Тюркологічні праці. Т. 1. Т. 2. Т. 4). Члени асоціації продовжують ретельне укладання словника: “Сходознавство в Україні в іменах” (Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України). Триває робота в межах османістичного семінару Тюркологічного центру Інституту історії НАН України (керівник О. Галенко) з перекладу українською мовою та

належного наукового коментування османотурецьких писемних пам'яток.

Традицією стало щорічне проведення тижнів турецької мови за підтримки ТІКА та Міжнародної спілки бізнесменів України та Туреччини (TUID), де фахівці-тюркологи представляють результати своєї наукової та творчої праці усім бажаючим. Кожного року на базі КНУ імені Тараса Шевченка проводиться всеукраїнський тур Всесвітньої олімпіади з турецької мови, учасниками якої є як юні українці, що вивчають мову, так і представники тюркомовних етносів України. Переможці олімпіади беруть участь у заключному турі, який проходить у Туреччині.

Літературознавчі студії здійснюються у тісному співробітництві з Національною спілкою письменників України та Спілкою турецьких письменників, члени яких виступають на літературно-мистецьких вечорах на тюрксько-українську тематику.

Не залишаються члени асоціації й осторонь літературно-перекладацької роботи кращих творів турецької літератури: перекладено українською твори О. Памука (Ганна Рог, "Біла фортеця", "Острів невинності" – публікації в журналі "Всесвіт"), А. Алатли (Ірина Дрига, "По следам Гоголя: Не просвещение, но милость", "На страже мира"), І. Бозкурта (Тудора Арнаут, "Можливо, одного дня"), Метіна Турана (Тудора Арнаут, "Менджун сльозами ніжить голубінь води"). Крім того, турецькою мовою здійснено та опубліковано переклади П. Загребельного (за наданим грантом громадської організації "Діалог Євразія" (Туреччина) Омер Дерменджі здійснив переклад роману "Роксолана"), Т.Г. Шевченка (Тудора Арнаут, "Кобзар") тощо. Готуються до видання праці видатних діячів культури та науки Туреччини й України у перекладах, зокрема: Василь Дубровський. Статті з тюркології. Укладач к.філол.н., доц. І.М. Дрига.

Поступово налагоджуються контакти українських навчальних закладів, активними членами професорсько-викладацьких колективів яких є члени асоціації "Україна – Туреччина", із провідними науковими осередками Туреччини, Північного Кіпру, Казахстану, Туркменистану, інших тюркських республік. Так, підписано договори про співробітництво та обмін науковими кадрами з університетами Анкари, Газі, Стамбульським, триває співробітництво з Університетом Коджаелі.

Не менш важливою є праця членів філологічно-літературної секції асоціації (І. Дрига, Т. Арнаут) зі збирання та увічнення мовної і фольклорної спадщини тюркомовних народів України (серія спільних діалектологічних експедицій та записів кримськотатарської, гагаузької, караїмської (кримського галицько-волинського, тракайського діалектів), кримчацької, урумської (огузьких та кипчацьких діалектів) спільно з Підвенно-корейським алтаїстичним товариством). Окремо слід згадати викладання заступником голови асоціації І.М. Дригою караїмської мови на літній школі в м. Тракаї (Литва, липень 2007-го, липень 2008 р.), спрямоване на відновлення мовної компетенції носіїв рідкісної тюркської мови, що перебуває на межі зникнення.

Дослідження останніх десятиліть засвідчили глибокий зв'язок історичного минулого двох сусідніх держав сучасного світу – України та Туреччини. Велика культурна спадщина репрезентована у пам'ятках археології, архітектури, писемних джерелах, у різноманітних проявах мистецтва, мови, літератури. Їхнє ретельне вивчення та збереження є спільним завданням науковців обох країн, що сприятиме створенню нового бачення історичного минулого та зміцненню взаємовідносин народів України і Туреччини.